

Egyetemi doktori (PhD) értekezés tézisei

*Az érmelléki és a nagyváradi magyar népzene és néptánc revival a 20. század végén – 21. század elején.
Három néptáncegyüttes létrejötte és működése.*

Brugós Anikó

Témavezető: Dr. Keményfi Róbert

DEBRECENI EGYETEM

Történelem és néprajz Doktori Iskola

Debrecen, 2018.

1. Az értekezés célkitűzése, a téma körülhatárolása

Az Érmelléken, Nagyváradon a XIX. századi kulturális – társadalmi - politikai, majd a kommunizmus rendszere megpróbálta teljesen háttérbe szorítani a magyar nemzeti értékeket, magyar néphagyományokat, vagy beépíteni a román nemzeti hagyományokba, de ez a folyamat a tömbmagyarságban élők között nem sikerült olyan mértékben, mint a tervezet. Mire Erdélyben megindult a 20. század második felében, a magyar néptánc- népzenei gyűjtési folyamat, már alig találtak archiválható néptánc-népzenei értékeket az Érmelléken. Míg a mai Magyarország keleti részén (Hajdú-Biharban, Szabolcsban, Békésben, stb.) szervezhettek táncos - zenei gyűjtéseket, addig a határ innenső oldalán a Fekete-Körös mentén, vagy Kalotaszegnél kezdték a magyar népzenei-néptáncos gyűjtéseket. Az Érmellék többségben magyarok által lakott települései nagyon sokáig fehér foltok maradtak. Feldolgozatlan még Kőnczei Ádám: *Egy érmelléki falu népzenei életének írott-kottás dokumentációja* (1952-1957). Néprajzi gyűjtések voltak – vannak a térségben, de nem táncos, zenés jellegűek. Így a vidéken élő táncos-énekes szakemberek fontosnak tartják a néphagyományok visszatartását, a visszamentését. Ez, ma a táncház, a hagyományos paraszti néptánc továbbélésének „revival” formája. A „revival” kifejezés a néprajztudományból származik, az újjáéledt, újra funkcionáló kulturális jelenségeket jelölik vele. „A revival-re akkor kerül sor, ha a szóban forgó jelenség kialakulási körülményeihez hasonló olyan állapot jön létre, amely a kifejezésre alkalmas, egyszer már megtalált és ismert formát új élettel tölti meg és ezzel újból érvényessé teszi.”¹ A táncba való belenevelődés hagyományos kereteinek felbomlásával megtört az utánpótlás folyamata. A ma felnövekvő generációk már nem, vagy nem a korábbi, hagyományos közegben, módon sajátítják el elődeik táncát, illetve azok néhány elemét.

Kutatásaim célja a Romániai Bihar megyei magyar néptáncgyűjtéseinek revival mozgalmának feltárása a 20. század végén, a 21. század elején. A domináns tudományelmélet is fő feladatának az „autentikus folklór” keresését tekintette, ezt tűzték ki célul a néptáncgyűjtések létrehozói és vezetői is. Mivel legjobb tudomásom szerint ezeken a részeken még nem történt sem táncantropológiai, sem táncfolklorisztikai kutatás, vizsgálódásaimban két fő vonalat szeretnék nyomon követni. Kiemelt jelentőséget kap az Érmelléken való hagyományos tánckincsből való építkezés, mely formálja a közösséget és nyomon követhető a generációk a tánchoz kötődő élményei. A másik fő gondolat az a pedagógiai vonal. Mindhárom kiemelt közösségnél a tanulás, az utánpótlás nevelés az egyik legmeghatározóbb tevékenység. Így kutatásom ezáltal, elsődlegesen nem magának a táncnak,

¹ Marót 1945:5

a koreográfiáknak, a népdaloknak az elemzését igyekszik feldolgozni, hanem a közösségek, a csoportok fejlődését, a pedagógusok munkáját, az elért eredményeket tanulmányozza időrendi sorrendben.

Az 1990-es évek közepén Székelyföldön szinte minden faluban működött hagyományőrző csoport, népzenekar, népdalkör, a városokban virágzó életét élte a táncházmozgalom, a gyermektáncmozgalom, a néptánc táborok tele voltak a népzene néptánc iránt érdeklődő fiatalokkal. Bihar megyében, akkor Érmihályfalván működött felnőtt néptánc csoport, Nyíló Akác névvel, Nyakó József vezetésével, cigányzene karuk és citerazene karuk is volt. Micskén működött a Görböc néptánc együttes, a Székelyudvarhelyről származó Hodgyai Edit vezetésével, Diószegen egy gyermektánc csoport Miklós János vezetésével és Nagyváradon a magyar nyelvű Ady Endre líceum néptánc csoportja, a Gomolya, Makai Zoltán és Brugós Sándor vezetésével.

A Sulyok István Református Főiskola egyházzene-zenepedagógia tanszakán tanuló, Csíkszeredából származó fiatal, lendületes Palló zenekar (Molnár Szabolcs, Köllő Gergely, Máyer Róbert) új lendületet adott a Bihar megyei néptánc mozgalomnak. Kijártunk közösen a környező településekre, Érmihályfalvára, Micskére, Diószegre élő zenés táncházakat tartani. Ezek mintájára más településen is ki mertek lépni a szüreti bálós tánc csoportok köréből és hagyományőrző néptánc együttesek alakultak.

A 2000-es évek elején egyre több település látja be, hogy a feltörekvő, az új dolgokra kíváncsi és fogékony fiatalságot igazi értékekre kell nevelni. Erre a néptánc nagyon jó megoldás, tehát egyre több néptánc együttes születik. 2002 februárjában Nagyváradon megalakul a hivatásos néptánc együttes az Állami Filharmónia keretén belül, mint a Crisana Néptánc csoport magyar tagozatja. 2002-ben létrejön a Csillagocska Alapítvány is, melynek gyermek csoportja a nagyváradai gyermektánc mozgalomból nőtte ki magát. A környező falvakban is folyamatosan átalakulnak a hagyományőrző csoportok néptánc együttesekké: 1998-ban Szalárdon, 2003-ban Mezőtelegdi Pacsirták Néptánc csoport, a Rezeda Néptánc csoport, élesdi és körösrévi gyerekek közös csoportja szerveződik, Belényesújlaki Rezgő Néptánc csoport születik. 2004-ben Sütő Szabolcs kultúrreferens megalapítja az Érsemjéni Ezüstperje Néptánc együttest, 2005-ben létre hozzák Margitán a Gyöngyvetők Néptánc együttest, megalakul a Toldy Néptánc csoport Nagyszalontán és Biharszentjánoson a Szentjánosbogár Néptánc csoport. 2009-ben Kankalin Néptánc csoport indul Székelyhídon, 2011-ben Paptamási Gilice Gyermek csoport alakul. A csoportok vezetői óvodapedagógusok, tanítók, tanárok, lelkipásztorok, volt hivatásos néptáncosok. A térségben senki nem rendelkezik ebben az időszakban felső fokú néptánc pedagógusi szakképesítéssel.

2. Az alkalmazott módszerek vázolósa

A kutatási célok meghatározása ellenére se kerülhető ki a lokális táncagyomány megrajzolása, a funkcionális szempontok szem előtt tartása. Ezért első sorban a pedagógiai szempontok alapján közelítettem meg a tánccsoportokat, énekeseket. Mindamelllett, hogy Martin György a tánc alkotóelemeinek vizsgálatára olyan módszert dolgozott ki, amely a nemzetközi kutatásokban is meghonosodhatott², és mindenekelőtt a táncoknak a vizsgálatát tartja a legfontosabbnak, én a *mit, mikor, miért, hol, kiknek táncolnak?* problematikáját kutattam. A tánc jelenségét a mentalitásbeli tartalom kivetített megnyilvánulásaként, szimbólumaként próbáltam értelmezni és ebben az esetben már nem feltétlenül a „hogyan”-ra kerestem a választ, hanem arra, hogy „mit?” táncolnak, „mikor”, „miért?”³ A többszöri terepkutatás és a fellelhető forrásmunkák, kutatások mellett az évek óta szem előtt tartott publicisztikai munkákat tanulmányoztam, hisz a közelmúlt eseményei nagyon jól felelhetők, archiválva vannak, az érintettek segítségével teljes mértékben rekonstruálhatóak.

A fellelhető néprajzi leírások alapján megpróbáltam felkutatni, feltérképezni a terepet, amelyet kutattam. A Partium rövid történeti áttekintése után az Érmellék rövid földrajzi leírásával foglalkozom, majd a népességárányal. Fontosnak tartom az Érmellék tárgyi néprajzának rövid bemutatását, hisz a múlt befolyásolja a jelent, de a mai emberen múlik, hogy milyen lesz a jövő.

A téma szerteágazó voltából, összetettségéből fakadóan, azonban nem áll módomban a teljes elméleti horizont megvilágítása. Éppen ezért három néptáncegyüttest választottam ki ezekből a Bihar megyei csoportokból, akik teljesen különböző infrastruktúrával, de azonos küldetéstudattal rendelkeznek. Mindhárom együttest személyesen is jól ismerem, ezért a terepmunka könnyebb volt. A szakmai munkát nehéz elválasztani a pedagógiai munkától, szorosan egybe függ, de mégis külön-külön is megfigyelhető, főleg a csoportvezetők fejlődésében. A terepkutatás során igyekeztem Clifford Geertz szemléletét szem előtt tartani, vagyis törekedtem arra, hogy a „jelentések maga szötte hálójában függő” embert „a maga hálóján, kultúráján és annak értelmezésén keresztül”, „közvetlen felismeréseink” nyomán haladva ismerjem meg⁴. Az első kézből származó információ meg adva volt. Kérdezhettem,

² Martin 1970:26–36

³ Kavecsánszki 2015:18

⁴ Stein-Varga 2010, Vö. Geertz 2001:196

megfigyelhettem, véleményt mondhattam róluk és ugyanolyan nyitottsággal válaszoltak kérdéseimre.

Elemzésüket az esztétikai kultúrafelfogás⁵ szemszögéből talán profánnak, destruktívnak tűnő, az antropológiai kultúrafelfogás szerint konstruktivista megközelítéssel⁶ hajtottam végre. Épp e kettősség miatt lehet ez inkább kultúraelemző - ami, figyelembe véve a kutatás célját, elfogadható.

Az első csoport, mellyel behatóabban foglalkoztam, egy határ melletti kisváros lelkes néptáncsoportja, egy többségében magyarok lakta város Bartók Béla Művelődési Házban próbál, mely magát az első Bihar megyei néptáncsoportjának vallja. A kommunista időkben, 1985-ben alakultak Érmihályfalván, Nyakó József táncpedagógus, 2000-től Borbély Simon Csaba vezetésével és azóta töretlenül működnek, vívják a kis saját harcaikat becsülettel és a műfaj iránti óriási alázattal.

A második néptáncsoport egy aránylag elszigetelt határ menti falu gyermekcsoportjaként indult, mely már több mint 10 éve folyamatosan meg tud újulni, generációk nőttek ki a faluból, a csoportból, de a felnövekvő új generációk is mind fontosnak tartják a néptáncgyűttest, tulajdonképpen egyetlen kulturális kitörési lehetőség a kis falu elzártságából. Egy értékes örökség édes terhével (érsemjéni kanásztánc, a botos) az érsemjéni Ezüstperje Néptáncgyűttes 2004-ben alakult Sütő Szabolcs és Sütő Judit vezetésével. Mindketten hivatásos táncosai voltak a Nagyvárad Táncgyűttesnek.

Hagyományörző népdalénekeseket és citerásokat is felkerestem Érmihályfalván. Kutatásom egyik nagy pozitívumának tartom a velük tartott beszélgetéseket, hisz bevallásuk szerint előttem senki sem készített velük riportot, senki sem gyűjtötte fel még énekeiket, dalaikat. Tanítványaik is vannak, tehát szerény emberi mivoltukban is tudják, fontosnak tartják, hogy a személyes kincsüket, tudásukat át kell adniuk a következő nemzedékeknek. Sajnos a cigányzenekar tagjait, kik elsőként muzsikáltak a hagyományörző táncgyűttesnek, már nem sikerült felkeresnem. Leszármazottjaik már nem zenészek és nem is akartak beszélni velem, róluk.

Az énekesekkel való interjúk világítottak rá, arra a tényre, hogy szükséges a háttérbe szorult iskolai zenei nevelésről is írjak. Az elhanyagolt énekórák, a gyakran váltakozó, szakképzetlen, esetleg román anyanyelvű tanárok generációkra nyomták rá a bélyegjüket az iskoláskorú gyermekekre. A beszélgetésekből kirejlett az is, hogy szerencsére az elmúlt pár évben, azonban felszálló ágban van a dolog, az iskolába véglegesített szakképzett zenetanár

⁵ uo.

⁶ Sweizer 1998:39

került, Darabont Alíz tanárnő személyében, kinek szívügye a magyar népdalok tanítása is. A kötelező iskolai kórus mellett népdalkórust is létre hozott, citera és furulyacsoport is működik vezetésével az iskolában.

A harmadik csoport, melynek tevékenységét kiemelten megfigyeltem és elemeztem, az a nagyváradi Csillagocska Néptáncgyűttes és Zenekar, amely születésénél bábáskodtam, a szemem előtt nőtt fel, bontakozott ki és vívta ki eredményeit. A Csillagocska Néptáncgyűttes életének részese lehettem a születésétől napjainkig. Nem volt könnyű megtartani ezért a kutatói távolságtartást, de kárpótolja az, hogy minden információ a csoporttal szemben első kézből érkezett, személyes vallomások, érzések folyamata. Vezetőikkel, csoportvezetőikkel, oktatóikkal a kollegiális viszony mellett, nagyon jó baráti viszonyt is ápolhatók, ezért a gyerekekkel is nagyon közeli, jó viszonyt sikerült kialakítani. A kitöltött kérdőívek is igazolják, hogy egy nagyvárosban is fontosak a népi értékek, a hagyományok újratanulása, újra megélése. Pozitív eredményként könyveljük el, azokat a szülőket, kik a gyerekeik hatására ők is néptáncot tanulnak, népdalokat énekelnek, hangszeren játszanak, és ez mind meg is valósul a nagyváradi Csillagocska Alapítvány berkeiben, dr. Pálfi József elnök és drs. Benedek Árpád zenepedagógus - néptáncoktató és oktatócsapata vezetésével.

A kutatás módszertanát tekintve, megpróbálom értelmezni a látottakat, hallottakat. A megfigyelés, a kérdezés, az érdeklődés, a meghallgatás irányítja munkámat. Olyan kérdésekre keresem a választ, hogy kinek milyen szerepe van a folyamatban: az együttes vezetőnek, a koreográfusnak, a táncpedagógusnak. Hogyan jelennek meg ők, milyen státuszban láthatóak a lokális közösségen belül. Fontosnak tartom a nyílt kérdőívet, melyet minden csoporttal egységesen kitöltöttem, illetve a lehetőségekhez mérten félig strukturált interjúkat készítettem csoportvezetőkkel, táncosokkal, zenészekkel. Felkutattam a sajtóban megjelent írásokat, melyek alapján rekonstruálom a művészi tevékenységeket, illetve megpróbáltam minden olyan szakirodalmat megszerezni, elolvasni, tanulmányozni, mely a kistérség, az érmelléki vagy nagyváradi népzenevel és/vagy néptáncával foglalkozik.

A táncantropológiai munkák nagy része a táncos cselekményt csak „eszköznek” tekinti a közösség megértéséhez, elemzéséhez. Kutatásaim során én magam is ezt az elvet tartottam szemem előtt. A három kiemelt táncos közösség állapotfelmérése egyesével történik, kronológiai sorrendben. A legrégebben megalakult együttes első lépéseitől kezdve 2014 októberéig követem az eseményeket. Minden együttes vezetőjével készült mélyinterjú közöltem, illetve az egyik legfontosabb nyílt kérdőíves felmérés eredményeit is, melyet 58 táncos és 6 népzenevész töltött ki. A tánc csoportok górcső alá vevése mellett feltérképeztem az érmelléki népdalénekesek, citerások repertoárját, a dallamokat szövegekkel együtt közöltem.

Választ kerestem arra, hogy előadásaikhoz hogyan választanak témát, s azt miért éppen annak a tájegységnek a zenei és táncanyagával viszik kifejezésre.

3. Az eredmények tézisszerű felsorolása

3.1. Dolgozatomban megpróbáltam rálátást biztosítani az érmelléki és nagyváradi magyar népzene és néptánc revival állapotára, három néptáncegyüttes megalakulása és működése fényében első sorban a magyar, másod sorban pedig az erdélyi táncházmozgalom eredményeként. Kutatásom eredményei legtöbb esetben közvetlen megfigyelésekből és irányított, strukturált vagy spontán beszélgetésekből származnak. A terepmunka során a szisztematikus adatgyűjtés mellett hagytam, hogy a helyi emberek vezessenek be, saját világukba. Igyekeztem a kutatott témát foglalkoztató kérdések irányába terelni a beszélgetéseinket, de hagytam, hogy a helyiek maguktól nyíljanak meg. Stratégiám nem nélkülözött minden tudatosságot: végső célom az volt, hogy még közelebbi kapcsolatokat alakítsak ki, több spontán beszélgetés során betekintést nyerhessek azon változások hátterébe, melyek a néptáncokhoz való kapcsolatuk révén mentek végbe a falu/kisváros/nagyváros lakosainak egymáshoz és hagyományaikhoz való viszonyában. A kérdéseim konfliktus felszínre kerülésével járt együtt (a *semjéni botoló* esetében), ezért tudatosan igyekeztem kezelni a helyiek számára kényes helyzeteket és remélve, hogy az idő kiforrasztja annak megoldását.

3.2. Kutatásomban két fő vonalat követtem nyomon. Azt, hogy Erdélyben, a rendszerváltás után a helyi magyar néphagyomány hogyan él tovább, hogyan tudnak építkezni a *semjéni botolóból* az Érmelléken, hogyan születik meg egy hagyományőrző néptánc csoport, ehhez hogyan viszonyul a szűkebb-tágabb közösség és régió vagy Nagyváradon, a táncházmozgalom hatására hogyan jön létre egy Alapítvány, mely szárnya alatt több száz gyermek és fiatal ismerkedhet meg a saját hagyományaival. A másik fő gondolat az a pedagógiai és szakmai vonal volt. Mindhárom kiemelt közösségnél a tanulás, az utánpótlás nevelés az egyik legmeghatározóbb tevékenység. Így a felsoroláson túl, elsődlegesen nem magának a táncnak, a koreográfiáknak, a népdaloknak az elemzését tekintettem feladatomban, hanem a közösségek, a csoportok fejlődését, a pedagógusok munkáját, az elért eredményeket tanulmányoztam. Bele fűztem saját munkámat is, mint oktató, mint alkotó koreográfus, mint szülő.

3.3. Kutatásom során megvizsgáltam, hogy milyen feltételezésekkel, elképzelésekkel érkeztem, milyen előzetes képet alakított ki a tudatos public relations (közösségi

kommunikáció) tevékenység bennem és milyen kép alakult ki a terepkutatás során. Mindezek újragondolása nyomán néhány olyan alapvető kérdést is azonosítani sikerült, melyek a kultúrakutatás egykori és jelen szerepének értékeléséhez fontosak. Vizsgálataim során folyamatosan elemeztem az együttesek, és egyben a települések erre vonatkozó kommunikációját. Mindenekelőtt azonban a hagyományok megélése, a hagyományalkotás jelensége, és ennek kapcsolata a közösséggel illetve hatása a helyi öntudatra állt érdeklődésem homlokterében.

3.4. Arra a következtetésre jutottam, hogy a jelen közösségei nagyon szabadon és egyben tudatos módon, döntően saját szempontjaik és céljaik szerint alakítják, használják a népi kultúra korábban leírt jelenségeit. A gyermekek szempontjából, ha pozitív a hozzáállás, a visszajelzés a közösség felé, akkor a család, szülő, nagyszülő és a tágabb közösség, az alapítvány, az önkormányzat és annak vezetősége is pozitívan viszonyul a csoporthoz, együttes vezetőhöz. Támogatja munkáját nem csak erkölcsileg, hanem alkalom adtán anyagival is. Avval, hogy az előadásokra eljön a tágabb közösség is, kíváncsi a szűkebb közösség elért eredményeire, egy időben legitimizálja annak tevékenységét is. És ezzel együtt pedig a revival folyamatban részt vevő egyének és csoportok munkáját is. A magyar néptánc, népzene, népdal és viselet interpretálása nyer ezáltal nagyobb teret a tánc csoportok által. Hangsúlyosabb helyet kap a különböző tájegységek néptáncainak visszatanolása és azok színpadra alkalmazása egy-egy koreográfus, táncpedagógus által, illetve a tánc ház, mint táncos szórakozási forma fontossága, vagy szükségtelensége egy-egy szűkebb közösség számára.

3.5. Külön figyelmet fordítottam a gyermekmozgalomra, a gyermektánc házra, az utánpótlás nevelésre, sőt a felnőttképzésre is. *A mit, mikor, miért, hol, kiknek táncolni?* problematikáját kutatva olyan következtetésekre jutottam, hogy a vezető koreográfusok, pedagógusok minden esetben a táncosok képzését tartják elsődleges szempontnak. Az újabb és újabb táncanyagok megismertetése, megtanulása, mindig is a táncosok felkészültségétől függenek. A generációváltások, megnehezítik ezt a folyamatos fejlődést, így a már jól ismert táncanyagok betanítása a következő generációknak lesz a minőségi fennmaradás feltétele. A koreográfusok, táncírók a koreográfiáikhoz tematikát többnyire egy jeles alkalomhoz kötik, egy eseményhez, egy ünnephez, melyhez vagy azt a táncanyagot használják, amit már tud a csapat, így csak beépítik a tematikus keretbe, vagy egy intenzív tánctanítási folyamatot követ az új koreográfia betanulása. Nem nagyon talákoztam azzal a csoportvezetői hozzáállással, hogy azért választja valamely tájegységnek a táncanyagát, mert az jól mutat, vagy közismert, esetleg az a trendi.

Arra a kérdésre, pedig, hogy hol táncolnak, bővel kaptam választ, hisz a személyes megkeresésektől és felkérésektől, a néptáncfalalkozók és néptánc táborokig minden alkalmat meg tudtam keresni. Azt a következtetést vontam le, hogy a csoportok mindenhova elmennek, ahová hívják, vagy küldik őket. A legkisebb, legeldugottabb falunaptól kezdve a legnagyobb anyaországi színpadokig kaptak fellépési lehetőséget, de a többi magyar leszakadt országrészekben is megfordultak már táncos előadásaikkal. Tiszteletdíjat csak nagyon ritkán kapnak, melyet az együttesre fordítanak vissza.

Hogy miben táncolnak, milyen viseletben, esetleg jelmezben táncolnak, az mindhárom együttesnél a mindenkori anyagi helyzettől függött. Mindhárom táncscsoport megpróbálta tevékenysége alatt a táncokhoz illő viseletek beszerzését is megoldani, de ez nem minden esetben volt megoldható. Megfigyelhető a magyarországi néptánc együtteseknél, hogy már a 20. század végén, 21. század elején megtörténik az a szemléletváltás, hogy nem egységben próbálják bemutatni, színpadra alkalmazni a tájegységek táncanyagát, hanem táncos szokásokat, táncalkalmakat és azok táncos egyéniségeit mutatják be a színpadokon, nem egységes viseletben, nem egységes hajviselettel. Ez a „trend” Bihar megyét csak a 2000 évek második felében érte el, az ezután készített viseleteknél fordítottak erre is figyelmet. Az azelőtt varrt népviseletekről nem mondhatóak, hogy nem voltak eredeti darabok után készítve, csak maximum alapszínükben voltak változóak. Hosszúk, szabásuk teljesen uniformis jelleget adott a táncscsoportoknak. A kalap viselése is egyforma volt a fiúknál, véletlen eredménye volt egy nem fekete vagy esetleg egy szalmakalapot látni a felsorakozó táncosokon. A lányok lábán többségében bőrszínű harisnyát láthatunk, ami a kereskedelemben jelenleg megtalálható és alig látunk csizmát. Mert ez már anyagi vonzattal járt. A lányok lábbelije saját pénzen megvásárolt, a legtöbb esetben cipész által, rendelésre gyártott egységes, fekete, csattos ún. karaktercipő volt. A táncscsoportok inkább a fiúk csizmájának beszerzésébe és fenntartásába fektettek, mint a lányokéba. A lányok hajviselete sem nagyon váltakozó. Többségében a francia fonást használják, egybe vagy két ágba fonva. Az megfigyelhető, és lassan kimutatható is, hogy az erdélyi hivatásos együttesek nagyobb befolyással bírnak az amatőr mozgalomra, mint az anyaországi akár hivatásos, akár amatőr csoportok. Az érmelléki táncscsoportok jobban odafigyelnek a Nagyvárad Tánc együttes, vagy a Háromszék Tánc együttes műsoraira, mint például a debreceni, nyíregyházi, esetleg a határ túloldaláról szomszéd települések néptánc előadásaira.

3.6. Követtem az együttesvezetők teljes munkásságát is. A szakmai munkát nehéz elválasztani a pedagógiai munkától, szorosan egybe függ, de mégis külön-külön is megfigyelhető, főleg a csoportvezetők fejlődésében. Mindhárom esetben megfigyelhettem, hogy a csoport életében

ők egy személyben több feladatkört is ellátnak: szervezők, alkotók és előadók is. Bemutatkozási területük mindhárom együttesnek első sorban a saját településének kultúrháza, székháza, elsődleges közönségük pedig a közvetlen családtagok, barátok, ismerősök, másodlagos nézőik a település polgárai. Ilyenkor az együttes vezetők, több esetben, mint táncos előadók vagy előadás konferálók is megmutatkoznak. Az erdélyi néptánc táncsoport vezetők nagy többsége minden alkalommal arra is kell gondoljon, hogy milyen zenére táncoltat. A nagyváradi együttes azon kevesek közé tartozik, kiknek van saját zenekara. A tanításra előkészített zene összeállítása sok odafigyelést kíván meg az oktatóktól. Az elkészült koreográfia zenéjét pedig csak anyagi juttatás fejében készíti el egy zenekar, minőségi felvétel esetén. Ezért többször kerülnek az együttesek abba a helyzetbe, hogy egy már lemezen kiadott zenére, az internetről ingyenesen letölthető, elismert zenekar által húzott muzsikára táncolnak, arra építik fel a koreográfiájukat is.

3.7. Erdélyben 1990-ben alakult meg a Romániai Magyar Néptánc Egyesület, Sepsiszentgyörgyön, melynek első céljai közé tartozott, hogy feltérképezzék az Erdélyben működő népzenevel, néptáncal foglalkozó együtteseket, hagyományőrző csoportokat. Különböző képzéseket, fesztiválokat, néptáncantológiát szerveznek mindmáig pedagógusoknak, néptáncosoknak, koreográfusoknak, népzeneészeknek. 2006-tól a Csillagocska tagja a Romániai Magyar Néptánc Egyesületnek, 2008-ban pedig az Egyesület alelnökének választotta Benedek Árpádot. Személyes feladata a partiumi pedagógusképzések szervezése és lebonyolítása mellett, a Bihar megyei néptánc csoportok és az Egyesület közötti kapcsolattartás is szerepel. Habár a kapcsolatrendszer nem feltétlenül igazolja, az erdélyi tánc házmozgalomban van helye a Bihar megyei néptánc együtteseknek. Szakmai szinten is jelen vannak, vezetőik képzéseket tartanak, tánc táborokban oktatnak nagyobb csoportokat. Együtteseikkel részt vesznek a nagyobb tánc házas eseményeken. Műsoraik szakmai színvonala nem éri el a legtöbb magyarországi amatőr tánc együttes szakmai szintjét, de erdélyi és főleg partiumi szinten igen. A legjobb Bihar megyei néptánc együttesekről van szó, melyhez szakmailag hasonló szintű Szatmár, Máramaros, Arad megyében nem tudok felhozni. Belső Erdélyben több is van.

3.8. A kiemelt néptánc együttesek, megfigyelt népzeneke, népdalénekesek által tanult folklór anyagok, többségükben az erdélyi tájegységek táncos, zenés hagyományaiból táplálkoznak. Ezek különböző színpadi feldolgozások, a táncrendek bemutatásán túl, nem visel nagyobb jelentőséget. A legtöbb esetben hagyományos a táncok sorrendje is, ahogy ez jellemző egy-egy régióra. Azonban megfigyelhető, főleg az elmúlt 10 évben, hogy a tánc együttesek a kiválasztott táncanyaggal egy-egy jeles napot, egy-egy helyi szokást is bemutatnak, így már

legalább kettős vonzereje van a tánc hagyomány megelevenítésének. A gyermekjátékok beleszövése a koreográfiákba egyre nagyobb teret hódít, bemutatva ez által a helyi gyermekjáték-hagyományt is, ami eleve értékesebbé teszi számunkra, kutatóknak a látott, hallott és elemzett előadást.

3.9. Mindhárom néptáncsoport 2012-ben egy nyílt kérdőívet töltött ki, (58 táncos és 6 népzeneész) melynek összeállítási célja első sorban pedagógiai célzatú. A fiatal néptáncosok tudatos táncolásának felmérése, az ismeretanyag megnevezése, használata, tudása. Másodlagosan arra is kerestem a választ, hogy melyek azok a táncok, táncdialektusok, melyek közelebb állnak a gyermekekhez, mi az, amit szívesebben táncolnak, énekelnek. Egy következő felmérés lesz majd, amikor ezeknek a kérdéseknek mélyebb rétegébe is bepillantást kaphatunk, a miértekbe, amelyre most ebben a felmérésben nem került sor. A nyílt kérdőívvel arra is rá szerettem volna világítani, hogy a többéves tudatos táncolás, a folyamatos tanulás-tanítás mennyi többlet információt adhat egy táncos fiatalnak az általános iskolai tanulás mellett. És ez sikerült is. Mert Romániában még mindig nincs a művészeti iskolákban se magyar néptánc, se magyar népzene tagozat. Aki ezzel a műfajjal szeretne foglalkozni, ismerkedni, az kénytelen egy egyesületet, egy alapítványt, egy hagyományőrző csoportot keresni, esetleg a Népművészeti iskolákat, mert csak ilyen formában működhetnek hivatalosan. Az általam vizsgált három néptáncsoport mindegyike legalább 10 éves múltra tekint vissza, vezetőik, pedagógusaik, koreográfusaik, bár nem minden esetben rendelkeznek szakképesítéssel, azért szakmai szempontból pozitívan vizsgáztak. A gyerekek tisztelik, becsülik őket. Választ kaptam arra is, hogy az évek alatt több tájegység táncát, azok anyagából készített koreográfiát sajátítottak el. Szintén pozitív eredményt ért el az a feltevés is, hogy ezt a tudást nem csak a táncsoporton belül űzik, hanem lehetőségeikhez mérten eljárnak táncházakba, gyermektáncházakba, nyári néptánc táborokba, szervesen részt véve a revival mozgalomba. Több fiatal rövidebb-hosszabb időre választotta a hivatásos táncos státuszt is, és többen közülük a pedagógusi pályára mentek.

A három teljesen különböző társadalmi közegben élő fiatalok ugyanúgy szeretik, óhajtják és művelik a magyar néptáncot és népzeneét. Mindennapjaik részeként ez természetes, hisz ha nem lenne a kedvük szerinti, nem folytatnák. De szellemi hozadéka azért mindhárom esetben más. Az érmelléki falusi fiatalnak nincs más alternatívája a csoportos kulturált szórakozáshoz, talán a közösségi élethez sem. Többségük ezért is tanul tovább, nem akar földműves maradni, ahogy a szüleit látja nap, mint nap dolgozni, mert már látott szebbet, jobbat és azért megküzd. És ebben segít a néptánc együttes, nem marasztalja, hanem biztatja, segíti, el tudja engedni. A kisvárosban is hasonló a helyzet, habár ott azért már sokkal több

választási lehetősége van a fiatalnak. De itt is azt vettem észre, hogy jó ennek a csapatnak tagja lenni. Mint minden közösségben, a város lakossága felnéz arra, ki képviseli őket, a lokálpatriotizmus erős, még ha a műfaj nem is áll közel hozzá. A nagyváradi gyerekek és fiatalok válaszaiból kitűnik, hogy ők mindannyian tudják, hogy egy kicsit különbek társaiknál azért, mert ők ismerik saját nemzetük táncos, énekes, zenei világát is. Ugyanúgy buliznak, sportolnak, iskolába-egyetemre járnak, színházba, koncertekre van lehetőségük járni, ki is használják ezeket, mint más társaik, de mindezek mellett ők tánccházba is járnak, néptáncot is tudnak, népzene is hallgatnak, népdalokat is énekelnek, népviseletet is hordanak. Megtiszteltetésnek érzik, hogy ennek a közösségi kultúrának részesei lehetnek. Megfigyelve őket nagyon sokat lehet tőlük tanulni.

3.9. Összegzésként levonható az a következtetés, hogy mindhárom Bihar megyei néptáncsoportnak, melyet görcső alá helyeztem, (az érmihályfalvi Nyíló Akác, az érsemjéni Ezüstperje és nagyváradi Csillagocska Néptáncgyűttes), azonos a célkitűzése: a magyar néptánc hagyományok őrzése, lehetőség szerint magas szakmai színvonalon való űzése, a közösség megtartása és további erősítése, amely idővel akár példaként szolgálhat más közösségek, civil szervezetek számára is. Társadalmi szerepvállalásuk azonos, mely nem függ össze a településük nagyságával, vagy, hogy milyen szervezet támogatása alatt működnek. Jelentős szerepet vállalnak a saját település, a régió és a két ország kulturális és közösségi életében, amely a felismert társadalmi felelősségvállalásuk erősítését eredményezi. Minden nap megküzdnek a felnövekvő új generációk társadalmi környezetének javítása érdekében. Mindhárom együttesben folyó pedagógiai, közösségi és szakmai munkákat a vezetők szakmai tudása határozza meg. Vezetőik nem csak elfogadott, hanem elismert szakmai és emberi példaképeivé váltak a szűkebb és a tágabb értelemben vett közösségüknek is. Az amatőr csoportokon belül folyó pedagógiai, közösségi és szakmai munkát összehasonlítva a Nagyvárad Táncgyűttesben folyó munkával, levonhatom a következtetést, hogy kb. 2010-ig egy ígéretes, lehetséges jövőbeli munkahelynek tekintették többen a hivatásos táncgyűttest.

3.10. Kijelenthetem, hogy a hivatásos együttes szakmai munkáját elismerik az amatőr mozgalomban lévők, de már nem minden esetben értenek egyet vele, nem követik műsorpolitikájukat. Úgy nyilatkoznak, hogy a közösségépítés céljából nem mutatnak kellő jó példát az ifjúságnak, elhagyták a néptáncot, nem énekelnek, levetették a viseletet, nem táncolnak népzeneire. Ezt kell követni? Ez a jó minta? Itt most maradjon megválaszolatlan e kérdés, a dolgozat témáját tekintve most ennél jobban nem tartom jelentősnek a téma kidolgozását. De a jövőben biztos kutatási téma lesz ennek a hozadéka.

Következtetést levonva az amatőr néptáncmozgalomban részt vevőknek van lehetőségük Bihar megyében képzett, hivatásos táncosokkal előállított előadásokat nézni, műhelymunkákba betekinteni. A táncosok és koreográfusok szakmai fejlődését követni, a közösségbe betekinteni, az előadást követő táncházakban részt venni. Közelebb is megismerni azokat, kik napi szinten, hivatásos tudattal űzik ezt a nagyszerű szakmát. A hozadékát évek elteltével lehet majd lemérni, hogy például hány mostani fiatal táncos nyert felvételt egy táncművészeti főiskolára, hány táncos választja a hivatásos táncos pályát, esetleg lesz szakképzett néptáncoktató.

4. Az értekezés tárgyában megjelent és igazoltan kiadásra elfogadott publikációk

1. Brugós, A.: Bartók Béla 27 Egyeneműkar szövegforrásai nyomában.
In: Bartók Béla Kelet és Nyugat között: a Nagyvárad Partiumi Keresztény Egyetem nemzetközi zenetudományi konferencia előadásai. Szerk.: Csákány Csilla, Presa Universitara Clujeana, Oradea: Editura Universitatii din Oradea, Cluj Napoca, 30-41, 2016. ISBN: 9789735959968
2. Hodgyai, E., Erdei, S., Sipos-Hodgyai, E., Brugós, A., Borbély-Simon, Cs., Sütő, J., Benedek, Á., Szoboszlai-Gáspár, I.: Ezüstperje Néptáncgyüttes.
In: Hagyományörzés és tehetséggondozás Biharban 2012-ig. Szerk.: Hodgyai Edit, Görböc Kulturális Egyesület, Nagyvárad, 2-16, 2012. ISBN: 9789730137361
3. Brugós A.: Nyíló Akác Néptáncgyüttes.
In: Hagyományörzés és tehetséggondozás Biharban 2012-ig. Szerk.: Hodgyai Edit, Görböc Kulturális Egyesület, Nagyvárad, 2-16, 2012. ISBN: 9789730137361
4. Borbély-Simon, A., Brugós, A.: Érmihályfalva kulturális nagykövetei.
In: Érmihályfalva zsibongj tovább!: Két évtized az akác bűvöletében. Szerk.: Lunczer Mária, Rencz Csaba, Borbély-Simon Csaba, Ádám Sándor, Duran s Press srl, Érmihályfalva, 78-93, 2012
5. Brugós, A., Szöveg és formaszervezet Bartók Béla Ne hagyj itt! című egyeneműkarában.
Partiumi Egyetemi Szemle 1 (1), 341-345, 2002, ISSN: 1582-9952

5. Az értekezés tárgyában tartott konferencia előadások

1. *A Bihar megyei néptáncmozgalom jelenkori állapota*

Elhangzott: Partiumi amatőr néptáncmozgalom jelene és jövője. Konferencia. Nagyvárad, 2017. október 21.

2. *A magyar népi kultúra fontossága a pedagógusképzésben.*

Elhangzott: I. Kárpát-medencei Oktatási Konferencia, Nagyvárad, 2016. június 09.

Szervező: Óbudai Egyetem és a Partiumi Keresztény Egyetem, Nagyvárad

3. *Magyar Népköltési Gyűjtemények, mint inspirációs források Bartók Béla Egynemű karaihoz.*

Elhangzott: Bartók 70. Évfordulós zeneszerzők, 16. nemzetközi zenei konferencia, Szegedi Tudományegyetem, 2015. október 10.

Szervező: Szegedi Tudományegyetem, Juhász Gyula Pedagógusképző Kar, Művészeti Intézet Ének-zene Tanszék

4. *Bartók Béla egynemű karainak szövegforrásai.*

Elhangzott: PKE Tudományos Konferenciáján, 2015. május 28.

Szervező: Partiumi Keresztény Egyetem, Nagyvárad

5. *Kodály Zoltán: Székely keserves.*

Elhangzott: PKE Tudományos Konferenciáján, 2012. november 16.

Szervező: Partiumi Keresztény Egyetem, Nagyvárad

6. Az értekezés tárgyában megjelent hangzó anyagok

1. Benkő Éva-Prezsner Boglárka-Benedek Árpád: *Népi gyermekjátékok, oktatási segédjegyzet 3*, kiegészítő CD, Háromszék Vármegye Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 2015, ISBN: 978-606-8598-12-3
2. *Csillagösvényen*, a Csillagocska Alapítvány 10 éves jubileumára készített CD hanganyaga, 1, 7, 8 szám. Partium Kiadó, Nagyvárad, 2012, ISBN: 978-606-8156-35-4
3. *Fönn az égen van egy csillag*, CD, zenei szerkesztő, énekes, Nagyvárad Táncegyüttes kiadványa, Nagyvárad

7. További megjelent vagy igazoltan kiadásra elfogadott publikációk

1. *Birtalan József egyházi vonatkozású kórusművei*
In: Református Zenei Kalendárium. Szerk. Orosz Otília Valéria, ISSN 2359-7933, Kiadja: a Királyhágómelléki Református Egyházkerület Zenei Bizottsága, Nagyvárad, 2018
2. *Bárdos Lajos – Balássy László: Jeremiás próféta könyörgése (1956)*

In: Zenei évfordulók, Tanulmánykötet. Szerk. Dr. Dombi Józsefné, Dr. Asztalos Bence, ISBN 978-615-5455-73-5, Kiadja: SZTE JGYPK Művészeti Intézet Ének-Zene Tanszék, Szeged, 2017

3. *Női zeneszerzők az ókortól napjainkig, IX. Női zeneszerzők fesztiválja.*

In: <http://www.reggeliujsag.ro/noi-zeneszerzok-i/> in Kultúra / on 2017. márc. 9. csütörtök, at 12:00 pm /

4. *Importanța cântatului în educația muzicală - pe baza concepției lui Zoltán Kodály (Az éneklés fontossága a zenei nevelésben – a kodályi szemlélet jegyében).*

In: Universitatea din Oradea, 2016

5. *Magyar Népköltési Gyűjtemények, mint inspirációs források Bartók egyenemű karaihoz.*

In: Művészetek kölcsönhatása, Tanulmánykötet. Szerk. Dr. Dombi Józsefné, Dr. Asztalos Bence, ISBN 978-615-5455-57-5, Kiadja: SZTE JGYPK Művészeti Intézet Ének-Zene Tanszék, Szeged, 2016

8. További megjelent hangzó anyagok

1. *Bartók Béla Kelet és Nyugat között. Koncert.* Editura Universității din Oradea, 2016, ISMN 979-0-9009884-2-3, DVD
2. *Elindultam szép hazámbul... Bartók Béla Emlékest.* Editura Universității din Oradea, 2016, ISMN 979-0-9009884-3-0, DVD
3. *Református Énekek VII, CD,* Published by Gergely Böszörményi / Periferic Records, 2008
4. *Felix Mendelssohn-Bartholdy: B dur, „Lobgesang”,* vezényel Berkesi Sándor, CD, Mastering and Editing by AUDIO PRO Oradea, 2005
5. *Partiumi Keresztény Egyetem – Nagyvárad, Zenepedagógia-Egyházzene szak vegyeskara,* CD, Mastering and Editing by AUDIO PRO Oradea, 2001

9. A szerző további konferencia előadásai

1. *Birtalan József: Egy élet templom és iskola között*

Elhangzott: Évfordulók nyomában konferencia, Szeged TE 2017 10 12

Szervező: Szeged TE, Juhász Gyula Tanárképző Főiskola, Művészeti Intézet, Ének-Zene Tanszék.

2. *Birtalan egyházi vonatkozású kórusművei.*

Elhangzott: Nemzetközi Egyházzenei konferencia az 500 éves Reformáció jegyében,
Nagyvárad – Lorántffy Zsuzsanna Központ, 2017 05 12-13

Szervező: Királyhágómelléki Református Egyházkerület Zenei szakosztály,
Nagyvárad

3. *Női zeneszerzők a zenetörténetben.*

Elhangzott: IX. Női zeneszerzők fesztiválja. Partiumi Keresztény Egyetem,
Nagyvárad, 2017 03 14

Szervező: Női zeneszerzők fesztiválja, Nagyvárad

4. *Bárdos Lajos: Jeremiás próféta könyörgése (1956).*

Elhangzott: Évfordulók nyomában konferencia, Szeged TE 2016 09

Szervező: Szeged TE, Juhász Gyula Tanárképző Főiskola, Művészeti Intézet, Ének-
Zene Tanszék.

5. *Egy énekkar múltja, jelene és jövője, 20 éves a Partiumi Énekkar.*

Elhangzott: Oktatás határhelyzetben, Nemzetközi konferencia 2016 03 04

Szervező: Partiumi Keresztény Egyetem, Nagyvárad

6. *A Partiumi Énekkar 10 éve*

Elhangzott: PKE Tudományos Konferencia, 2007 04 20

Szervező: Partiumi Keresztény Egyetem, Nagyvárad

10. Színpadi alkotások (Nagyvárad Táncegyüttes, Szigligeti Színház, Nagyvárad):

http://nte.szigligeti.ro/index.php?s=3&lang=hu&id_sz=445&a=2

1. *Vesztgár a Grand Hotelben*, 2017 Zenei vezető, karmester
2. *Maya*, 2016 Zenei asszisztens, karnagy
3. *Kata történetek*, 2016 Ének
4. *Leánder és Lenszirom*, 2016 Ének
5. *Betyárvilág*, 2015 Zenei asszisztens
6. *A villa*, 2013 Ének
7. *Nagyvárosi bujdosók*, 2013 Zenei asszisztens
8. *9000 km - Adventi játék*, 2012 Zenei szerkesztő
9. *Fekete Sáfrán*, 2012 Zenei asszisztens
10. *Határtalan Partium*, 2009 Koreográfus asszisztens
11. *Eltáncolt cipők*, 2008 Zenei asszisztens
12. *A Csökmői sárkányhúzás*, 2008 Zenei asszisztens
13. *Marosmentiek*, 2008 Koreográfus

14. Tamási Áron novellája nyomán: *Rendes feltámadás*, 2006 Zenei asszisztens
15. *Boszorkánytánc*, 2004 Zenei asszisztens
16. *A só útja*, 2003 Munkatárs

Koreográfiák

1. *Farsangtemetés*, csíkszentdomokosi hagyományok (zenei vezető) - Csillagocska Néptáncgyüttes, bemutató: 2018. február 13.
2. *Szent László Füve*, rendező László Csaba (rendezői és zenei asszisztens) – Csillagocska Néptáncgyüttes, bemutató: 2017. október 22.
3. Sárréti tánckoreográfia (koreográfusok: Benedek Árpád, Brugós Anikó, Brugós Sándor) – Csillagocska Néptáncgyüttes, 2017
4. Magyarbódi leánykarikázó – Érmihályfalvi Nyíló Akác Néptáncgyüttes, 2017
5. Magyarlapádi kapcsos – Biharkeresztesi Szarkaláb Hagyományőrző Néptánc Egyesület, 2017
6. Szatmári gyermekjátékfüzér – Csillagocska Néptáncgyüttes, 2016

Nyilvántartási szám: DEENK/244/2017.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Brugós Anikó
Neptun kód: EY85GW
Doktori Iskola: Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

További közlemények

Magyar nyelvű könyvrészletek (4)

1. **Brugós, A.**: Bartók Béla 27 Egyneműkar szövegforrásai nyomában.
In: Bartók Béla Kelet és Nyugat között : a Nagyváradi Partium Keresztény Egyetem nemzetközi zenetudományi konferencia előadásai = Béla Bartók between East and West : Studies Presented at the International Musicology Conference from Oradea, Partium Christian University. Szerk.: Csákány Csilla, Presa Universitară Clujeană ; Oradea : Editura Universităţii din Oradea, Cluj-Napoca, 30-41, 2016. ISBN: 9789735959968
2. Hodgyai, E., Erdei, S., Sipos-Hodgyai, E., **Brugós, A.**, Borbély, S. C., Sütő, J., Fügedy, A., Körösi, M., Dimény, L., Benedek, Á., Szoboszlai-Gáspár, I.: Ezüstperje Néptáncgyűttes.
In: Hagyományőrzés és tehetséggondozás Biharban 2012-ig. Szerk.: Hodgyai Edit, Görböc Kulturális Egyesület, Nagyvárád, 89-102, 2012. ISBN: 9789730137361
3. **Brugós, A.**: Nyíló Akác Néptáncgyűttes.
In: Hagyományőrzés és tehetséggondozás Biharban 2012-ig. Szerk.: Hodgyai Edit, Görböc Kulturális Egyesület, Nagyvárád, 2-16, 2012. ISBN: 9789730137361
4. Borbély-Simon, A., **Brugós, A.**: Érmihályfalva kulturális nagykövetei.
In: Érmihályfalva zsebongy tovább! : Két évtized az akác bűvöletében. Szerk.: Lunczer Mária, Rencz Csaba, Borbély-Simon Csaba, Ádám Sándor, [Duran s Press srl], Érmihályfalva, 78-93, 2012.

Magyar nyelvű közlemények külföldi folyóiratban (1)

5. **Brugós, A.**: Szöveg és formaszervezet Bartók Béla Ne hagyj ittl! című egyenemű karában.

Partiumi egy. szle. 1 (1), 341-345, 2002. ISSN: 1582-9952.

A DEENK a Jelölt által az iDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudománymetriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2017.07.17.

